תוספתא · מהדורת ליברמן · סדר נשים

תוספתא סוטה (ליברמן)

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספתא סוטה (ליברמן)

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספתא-סוטה-ליברמן/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 5
פרק ג 7
פרק ד 9
פרק ה 12
פרק ו 14
פרק ז 17
פרק ח 21
פרק ט 23
פרק י 25
פרק יא 26
פרק יב 29
פרק יג 30
פרק יד 32
פרק טו 33

פרק א

א ר' יוסה בי ר' יהודה אומ' משם ר' ליעזר מקנה על פי עד אחד, או על פי עצמו, ומשקה על פי שנים. השיבו על דברי ר' יוסה בי ר' יהודה אין לדבר סוף.

ב אי זו היא עדות הראשונה, זו עדות סתירה. שניה, זו עדות טומאה. וכמה היא טומאה, כדי ביאה, וכמה היא כדי ביאה, כדי הערה, וכמה היא כדי הערה, ר' ליעזר אומ' כדי חזרת דקל, ר' יהושע אומ' כדי מזיגת הכוס, בן עזיי אומ' כדי מזיגת הכוס לשתותו, ר' עקיבא אומ' כדי לצלות ביצה, ר' יהודה בן פתירה אומ' כדי לגמוע שלש ביצים זו אחר זו, ר' לעזר בן ירמיה אומ' כדי שיקשור גרדי נימה, חנן בן פנחס אומ' כדי שתשוט אצבעה לתוך פיה, פלימו אומ' כדי שתפשוט ידה ותטול ככר מתוך הסל, אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר, שנ' כי בעד אשה זונה עד ככר לחם. ר' יהודה אומ' בעלה נאמן עליה מקל וחומר, ומה נדה שחייבין על ביאתה כרת בעלה נאמן עליה, סוטה שאין חייבין על ביאתה כרת אינו דין שיהא בעלה נאמן עליה. אמרו לו וכל שכן, הואיל ואין חייבין על ביאתה כרת לא יהא בעלה נאמן עליה. דבר אחר, לא אם אמרת בנדה שיש לזה התר אחר איסורה, תאמר בסוטה שאין לה היתר לאחר איסורה, וכן הוא אומ' מים גנובים ימתקו וגו'.

ג ר' יוסה אומ' הכת' האמינו עליה, דכתי' והביא האיש את אשתו אל הכהן.

ד מעלין אותה לשער' מזרח לשער [ניקנור], ששם משקין את הסוטות [ומטהרין את היולדות], ומטהרין את המצורעין, שנ' את אשר יחטא איש לרעהו ונשא בו אלה להאלותו ואתה תשמע מן השמים ועשית ושפטת את עבדיך להרשיע רשע לתת דרכו בראשו, וצבתה בטנה ונפלה ירכה. ולהצדיק צדיק, לתת לו כצדקתו, ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע.

ה היא עומדת מבפנים והכהן עומד בחוץ, שנ' והעמיד הכהן את האשה לפני ה', אשה לפני ה', ואין כהן לפני ה'.

ו וכדרך שמאיימין עליה בית דין שתחזור בה, כך מאיימין עליה שלא תחזור בה. אומ' לה, בתי, אם ברור לך הדבר שטהורה את, עמדי על בורייך ושתי, שאין המים הללו דומין אלא לסם יבש שנתון על גבי בשר חי ואין מזיקו, ולכשמוצא שם מכה מחלחל ויורד. אין משקין שתי סוטות (בית דין) כאחת, שלא יהא לבה גס בחברתה. ר' יהודה אומ' לא מן השם הוא זה, אלא משם שנ' והקריב אותה הכהן, ואין מקריב שתים.

ז כהנים מטילין ביניהן גורלות. כל מי שעלה גורלו, אפי' כהן גדול, יוצא ועומד בצד סוטה ואוחז בבגדיה, אם נקרעו נקרעו, אם נפרמו נפרמו, עד שמגלה לבה וסותר את

שערה. ר' יהודה אומ' אם היה לבה נאה לא היה מגלהו, ואם היה שערה נאה לא היה סותרו, מפני פרחי כהונה.

ח שלשה צריכין שייראו על המים, אפר פרה, ועפר סוטה, ודם צפור. אפר פרה, כדי שיראה על פני המים, עפר סוטה, כדי שייראה על פני המי', דם צפור של מצורע, כדי שייראה על פני המים, רוק יבמה, כדי שיראה לעיני הזקנים.

ט רשאין הכהנים ליתן בשירי מנחות יין, ושמן, ודבש, ואסורין לחמץ.

י כל המנחות שבתורה טעונות שמן ולבונה, חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות, שנ' לא יצק עליה שמן ולא יתן עליה לבונה. ר' שמעון אומ' כל חטאות שבתורה אין טעונות נסכים, חוץ מחטאתו ואשמו של מצורע, שלא יהא קרבן חוטא מהודר. ר' טרפון אומ' כל זכרון שבתור' נאמרו לטובה חוץ מזו, שנ' מנחת זכרון מזכרת עון. ר' עקיבא אומ' אף זו לטובה, שנ' ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע.

פרק ב

א היה נוטל את מגלתה ונכנס לו לאולם. טבלה של זהב היתה קבועה בכותלו של היכל, והיא נראית מבאולם. ממנה רואה וכותב, לא חסר ולא יתר, יוצא ועומד בצד סוטה, קורא ודורש ומדקדק כל דקדוקי פרשה, ומשמיעה בכל לשון ששומעת, כדי שתהא יודעת על מה היתה שותה, ובמה היתה שותה, על מה היתה טמאה, ובמה היתה טמאה. ואומ' לה משביע אני עליך, ויבא עליך, שיבואו עליך, זו אלה, משביע עליך, זו שבועה.

ב ר' מאיר אומ' אמן, שלא נטמאתי, אמן, שאיני עתידה ליטמא. לא שהמים בודקין אותה מיד, אלא אפי' תקלקל לאחר עשרים שנה, המים מתעררין עליה, שנ' מנחת זכרון מזכרת עון. נכנס וכותב יוצא ומוחק. עד שלא נמחקה מגלה אמרה איני שותה, או שאמרה טמאה אני, או שבאו עדים שהיא טמאה, המים נשפכין, ואין בהן משום קדושה, ומגלתה נגנזת תחת טירו של היכל, ומנחתה מתפזרת.

ג נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני, המים נשפכין, ומנחתה מתפזרת אבית הדשן, ואין מגילתה כשירה להשקות בה סוטה אחרת. נמחקה המגלה ואמרה איני שותה, מרערעין אותה ומשקין אותה בעל כרחה. ר' יהודה אומ' בצבת של ברזל פותחין את פיה, ומרערעין אותה ומשקין אותה על כרחה. אמ' ר' עקיבא וכי למה בודקין את זו לא לבודקה, הרי היא בדוקה ומנוולת, אלא לעולם יכולה היא שתחזור בה עד שתקרב מנחתה. קרבה מנחתה ואמרה איני שותה, מרערעין אותה ומשקין אותה על כרחה. ר' לעזר אומ' שתי קנאות האמורות בפרשה, קנאה קנאה, אחת היא שמקנא לבעל, ואחת

שמקנא למקום. ר' שמעון בן לעזר אמ' משם ר' מאיר מה ת"ל ואמרה האשה אמן [אמן], ראויה היתה זו לבוא עליה פורעניות גדולות מאילו, שהביאה עצמה לידי ספק, אלא שניקל ניוולה שנ' ונקתה, נקתה מכל פורעניות הראויות לבוא עליה. ר' יהודה בן פתירא אמ' משם לעזר בן מתיא מה ת"ל ואם לא נטמא' האשה, שאם היתה יולדת בצער יולדת בריוח, נקבות, יולדת זכרים, כעורין, יולדת נאין, שחורין, יולדת לבנים, קצרין, יולדת ארוכין, אחד אחד, יולדת שניים שנים. תינוק העולה לחדשיו הרי זה מבלה עולם.

ד על כל ביאה וביאה שבעלה בא עליה הרי הוא חייב עליה. נטמאת מנחתה עד שלא קידשה בכלי, הרי היא ככל המנחות, תיפדה ותיאכל. משקדשה בכלי, תעבר צורתה ותצא לבית השריפה.

ה קרבה מנחתה ולא הספיק לקרב הקומץ עד שמת הבעל, או שמתה היא, שירים אסורין (שעל הספק באת מתחילתה, כיפרה ספקה והלכה לה). קרב הקומץ, ואחר כך מתה היא, או שמת הבעל, שירים מותרין, שעל הספק באת מתחילתה, כיפרה ספיקה והלכה לה.

ו באו לה עדי' שהיא טמיאה, בין כך ובין כך מנחה אסורה. נמצאו עדיה זוממין, בין כך ובין כך מנחתה חולין. כל הנשואות לכהן, בין כהנת, בין לויה, בין ישראלית, אין מנחתה נאכלת, מפני שיש לו בה שותפות, ואין עולה כולה כליל לאשים, מפני שיש לו בה שותפות. כיצד הוא עושה, הקומץ קרב בעצמו, ושיריין קרבין בעצמן. ר' לעזר בי ר' שמעון אומ' קומץ קרב בעצמו, ושירים מתפזרין. כהן עומד ומקרב על גבי מזבח, מה שאין כן בכהנת.

ז האיש זכיי בבתו ובקדושיה בכסף, ובשטר, ובביאה. וזכאי במציאתה, ובמעשה ידיה, ובהפר נדריה, מה שאין כן באשה.

ח האיש עובר על מצות עשה שהזמן גרמא, מה שאין כן באשה. האיש עובר על בל תקיף, ועל בל תשחית, ועל בל תטמא למתים, מה שאין כן באשה. האיש נדון בן סורר ומורה, ואין האשה נידונת בן סורר ומורה.

ט האיש מעטף, ומספר, ואין האשה מעטפת, ומספרת. וחכמים אומ' מעטפת, ואין מספרת. האיש נמכר ונשנה, ואין האשה נמכרת ונשנית, האיש נמכר עבד עברי, ואין האשה נמכרת עבד עברי, [האיש נרצע, ואין האש' נרצעת], האיש קונה עבד עברי, ואין האשה קונה עבד עברי.

פרק ג

א היה ר' מאיר אומ' מניין אתה אומ' שבמדה שאדם מודד, בה מודדין לו, שנ' בססאה בשלחה תריבנה. אין לי אלא שמדד בסאה, מנין מדד בקב, וחצי קב, תרקב, וחצי תרקב, רובע, וחצי רובע, תומן, ועוכלה, ת"ל כי כל סאון סואן ברעש, הרי כאן חשבונות הרבה. אין לי אלא דבר הבא במדה, מניין שאפי' פרוטות מצטרפות לחשבון גדול, ת"ל אחת לאחת למצוא חשבון.

ב וכן אתה מוצא בסוטה שבמדה שמדדה, בה מדדו לה. היא עמדה לפניו, כדי שתהא נאה לפניו, לפיכך כהן מעמידה לפני הכל, להראות קלונה, שנ' והעמיד הכהן את האשה לפני ה'.

ג היא פירסה לו סדין, לכך כהן נוטל כפה מעל ראשה ומניחה תחת רגליו. היא קולעה לו שערה, לפיכך כהן סותרו. היא קישטה לו פניה, לפיכך פניה מוריקות. היא כחלה לו עיניה, לפיכך עיניה בולטות.

ד היא הראתו באצבעה, לפיכך צפרניה נושרות. היא הראתו את בשרה, לפיכך כהן קורע חלוקה, ומראה קלונה לרבים. היא חגרה לו בציצים, לפיכך כהן מביא חבל מצרי וקושר למעלה מדדיה, וכל הרוצה בא ורואה. היא פשטה לו יריכה, לפיכך יריכה נמסית. היא קבלתו על כריסה, לפיכך בטנה צבה. היא האכילתו מעדנים, לפיכך מנחתה מאכל בהמה. היא השקתו יינות משובחין בכוסות משובחין, לפיכך כהן משקה אותה מים מרים במקידה של חרס.

ה היא עשתה בסתר, שנ' ועין נואף שמרה נשף לאמר וגו', ואינה [יודעת] שהיושב בסתרו של עולם פנים שם עליה, שנ' וסתר פנים ישים, מלמד שהמקום מוציא סתרה בגלוי, שנ' תכסה שנאה.

ו אנשי מבול לא נתגאו לפני המקום אלא מתוך הטובה שהשפיע להם, שנ' בתיהם שלום מפחד וגו' שורו עבר ולא יגע' וגו' ישלחו כצאן וגו' ישאו כתף וגו' יבלו בטוב ימיהם וגו'.

ז היא גרמה להם, ויאמרו לאל סור ממנו, מה שדי כי נעבדנו, אמרו אין לו עלינו טריחות אלא שתי טיפות של גשמים, הרי יש לנו נהרות ומעיינות שאנו מסתפקין מהן בימות החמה ובימות הגשמים, שנ' ואד יעלה מן הארץ.

ח אמ' להם המקום בטובה שהטלתי לכם, בה אתם מתגאין לפני, בה אני נפרע מכם, מהו אומ', ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ.

ט ר' יוסה בן דורמסקית אומ' אנשי מבול לא נתגאו לפני המקום אלא בגלגלי עין שדומין למים, שנ' ויראו בני האלים את בנות האדם וגו', אף המקום לא נפרע מהן אלא בגלגלי מים שדומה לעין, שנ' ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וגו'.

י אנשי מגדל לא נתגאו לפני המקום אלא מתוך הטובה שהשפיע להם, שנ' ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים. ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם, ואין ישיבה אלא אכילה ושתייה, שנ' וישב העם לאכל ושתה. היא גרמה להם, ויאמרו הבה נבנה לנו עיר וגו', מהו אומ' ויפץ ה' אותם וגו'.

יא אנשי סדום לא נתגאו לפני המקום אלא מתוך הטובה שהשפיע להם, שנ' ארץ ממנה יצא לחם וגו' מקום ספיר אבניה וגו' נתיב לא ידעו עיט וגו' לא הדריכוהו וגו'.

יב אנשי סדום אמרו הואיל ומזון יוצא מארצנו, וכסף וזהב יוצא מארצנו, ואבנים טובות ומרגליות יוצאות מארצנו, אין אנו צריכין שיבאו בני אדם עלינו, אין באין עלינו אלא לחסרנו, נעמוד ונשכח את הרגל מבינותינו. אמר להם המקום בטובה שהשפעתי לכם אתם משכחין את הרגל מביניכם, אני אשכח אתכם מן העולם, מהו אומ' פרץ נחל וגו' לפיד בוז וגו' ישליו אוהלים וגו', וכן הוא אומ' חי אני נאם ה' אלים אם עשתה סדום אחותך וגו' הנה זה עון סדום אח' גאון שבעת לחם וגו' וכל כך ויד עני ואביון לא החזיקה ותגבהינה ותעשינה תועבה, מהו או' ואסיר אתהן כאשר ראיתי.

יג מצרים לא נתגאו לפני המקום ברוך הוא אלא במים, שנ' ויצו פרעה לכל עמו לאמר, אף המקום ברוך הוא לא נפרע מהם אלא במים, שנ' מרכבות פרעה וחילו ירה בים.

יד סיסרא לא נתגאה לפני המקום ברוך הוא אלא בלגיונות שאין מקבלין שכר, שנ' באו מלכים נלחמו וגו', אף המקום ברוך הוא לא נפרע מהן אלא בלגיונות שאין מקבלין שכר, שנ' מן שמים נלחמו וגו', ולא זזו משם, ולא סנפוהו, מפני שהוא גולייר.

טו שמשון בעיניו מרד, שנ' ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי וגו', אף הוא בעיניו לקה, שנאמ' ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו וגו'. ר' או' תחלת קלקלתו בעזה היתה, אף עונשו לא היתה אלא בעזה.

טז אבשלום בשערו מרד, שנ' וכאבשלום לא היה איש יפה וגו' ובגלחו את ראשו וגו', לפיכך לקה בשערו. ר' יהודה הנשיא אומ' אבשלום נזיר עולם היה, ואחד לשנים עשר חדש היה מגלח, שנ' ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם וגו' כי נדר נדר עבדך וגו'. ר' נהוראי אומ' אחד לשלשים יום היה מגלח, שנ' והיה מקץ ימים לימים וגו'. ר' יוסה אומ' כל ערב שבת היה מגלח, שכן דרך מלכים לגלח מערב שבת לערב שבת, כמה שנ' בכהנים וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וגו', ושקל את

שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך, מה שאין בני טבריה ובני צפורי מגלחין כן. ולפי שבא על עשר פלגשי אביו, לפיכך נתלו בו עשר לונכיות, שנ' ויסבו עשרה נערים וגו'.

יז ולפי שגנב שלש גנבות, לב אביו, ולב בית דין, ולב כל ישראל, לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים, שנ' ויקח שלשה שבטים בכפו וגו'.

יח סנחריב לא נתגאה לפני המקום אלא על ידי מלאך, שנ' ביד מלאכיך חירפת וגו' אני קרתי ושתיתי מים זרים, אף המקום ברוך הוא לא נפרע מהן אלא על ידי מלאך, שנ' ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' וגו'. וכולם מלכים קשורי כתרים בראשיהם.

יט נבוכדנצר אמ' אין באי העולם כדי לדור ביניהם, אלא אעשה לי עב קטנה ואדור בתוכה, שנ' אעלה על במתי עב אמ' לו המקום ברוך הוא ואתה אמרת בלבבך וגו', אני מורידך לבאר שחת, מהו אומ' אך אל שאול תורד ואל ירכתי בור. אתה אמרת אין באי עולם כדי לדור ביניהם, ומן אנשא לך טרדין וגו' בה שעתא מילתא ספת על נבוכדנצר ומן אינשא טריד וגו', כלא מטא על נבוכדנצר לקצת ירחין תרי עשר.

פרק ד

א אין לי אלא מדת פורענות שבמדה שאדם מודד, בה מודדין לו, מדת הטוב מנין, אמרת, מרובה מדת הטוב ממדת הפורענות על אחת מחמש מאות. במדת פורענות כת' פוקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים, במדת הטוב כת' ועושה חסד לאלפים, הוי אומ' מרובה מדת הטוב ממדת פורענות על אחד מחמש מאות. וכן אתה מוצא באברהם, שבמדה שמדד בה מדדו לו. אברהם רץ לפני מלאכי השרת שלש ריצות, שנ' וירא וירץ לקראתם וגו', וימהר אברהם האהלה וגו', ואל הבקר רץ אברהם, אף המקום ברוך הוא רץ לפני בניו שלש ריצות, שנ' ויאמר ה' מסיני בא וגו'.

ב באברהם הוא אומ', וישתחו אפים ארצה, אף המקום ברוך בישר את בניו לעתיד לבא, והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך אפים ארץ ישתחוו לך ועפר רגליך ילחכו. באברהם הוא אומ', יקח נא מעט מים, אף המקום ברוך הוא בישר ונתן לבניו באר במדבר שהיתה שופעת בכל מחנה ישראל, שנ' באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם, מלמד שהיתה הולכת פני כל הדרום ומשקה את כל פני הישימון, ונשקפה על פני הישימון. באברהם הוא אומ', והשענו תחת העץ, אף המקום נתן לבניו שבעה ענני כבוד במדבר, אחד מימינם, ואחד משמאלם, אחד לפניהם, ואחד לאחריהם, ואחד למעלה מראשיהם, ואחד לשכינה שביניהם, ועמוד ענן שהיה מקדים לפניהם, הורג נחשים ועקרבים, ושורף סירים וקוצים ואטד, משפיל להם את הגבוה ומגביה להם את השפל, ועושה להן את

הדרך מיושר דרך סרט מושך והולך, שנא' וארון ברית ה' נוסע לפניהם וגו', ובו היו משתמשין כל ארבעים שנה שהיו במדבר, שנ' וענן ה' עליהם יומם, מה ת"ל לא ימיש עמוד הענן יומם, מלמד של יום משלים לשל לילה ושל לילה משלים לשל יום.

ג באברהם הוא אומ', ואקחה פת לחם וסעדו לבכם, אף המקום ברוך הוא נתן להם מן במדבר, שנ' שטו העם ולקטו וגו'. לשד השמן, כיוצא מן הדד שמן, מה דד זה עיקר לתינוק והכל טפל לו, כך היה המן עיקר לישראל והכל טפל להם. דבר אחר, מה הדד הזה אפי' תינוק יונק הימנו כל היום אינו מזיקו, כך נעשה המן, שאפי' ישראל אוכלין אותו כל היום כולו אין מזיקין. כך נעשה למי שאין נחשב עליו, אבל מי שנחשב עליו מתהפך בפיו לכל אי זה טעם שירצה, שנ' ויתן להם שאלתם וגו' ותאותם יביא להם, ולא עוד אלא שירד להן מזון שני אלפים שנה ביום אחד.

ד באברהם הוא אומ', ואל הבקר רץ אברהם, אף המקום ברוך הוא הגיז לבניו שליו מן הים, שנ' ורוח נסע מאת ה' ויגז שלוים מן הים וגו'. שתי אמות היתה גבוהה מן הארץ דברי ר' עקיבא. ר' לעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומ', ויטש אל המחנה כדרך יום כה, ודיי, מה ת"ל שוב וכדרך יום כה, מלמד שהיתה עולה מן הרקיע ועד הארץ, וחופה את גלגל חמה, ואחר כך יורדת לארץ. וכאמתים על פני הארץ, שתי אמות היתה נטולה מן הארץ, כדי שלא יהא מצטער שוחה ונוטל.

ה באברהם מהו אומ', והוא עומד עליהם וגו', אף המקום ברוך הוא הגין את בניו במצרים, שנ' ופסח ה' על הפתח.

ו באברהם מהו אומ', ואברהם הולך עמם לשלחם, אף המקום ברוך הוא הלוה את בניו ארבעים שנה, שנא' זה ארבעים שנה ה' אליך עמך וגו'.

ז יוסף זכה בעצמות אביו, אף הוא לא נתעסק בו אלא משה, שנ' ויקח משה את עצמות יוסף וגו', מלמד שכל העם היו עסוקין בביזה, והוא עוסק במצוה, שנ' חכם לבב יקח מצות וגו'. אילו לא היה מתעסק בו משה לא היו ישראל מתעסקין בו, ת"ל ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם, אלא כיון שראו ישראל את משה שהוא מתעסק בו אמרו הניחו לו, כבודו בגדולים יותר מן הקטנים. ואילו לא היו משה וישראל מתעסקין בו לא היו בניו מתעסקין, ת"ל ויהיו לבני יוסף לנחלה, אלא כיון שראו בניו את משה וישראל שהיו מתעסקין בו, אמרו הניחו לו, כבודו במרובין יותר מן המועטין. מנין היה משה יודע היכן יוסף קבור, אמרו, סרח בת אשר היתה באותו הדור, והלכה ואמרה לו למשה, בנילוס נהר יוסף קבור, שעשו לו מצרים שפודין של מתכת וחברום בבעץ. והלך משה ועמד על נילוס נהר ואמ', יוסף, הגיעה שעה שהק'ב'ה' גואל את ישראל, הרי

שכינה מעוכבת לך, וישראל מתעכבין לך, ועננ כבוד מעכבין לך, אם אתה מגלה את עצמך מוטב, ואם לאו נקיים אנו משבועה שהשבעת את אבותינו. צף ארונו של יוסף, ונטלו משה ובא לו. ואל תתמה, שהרי הוא אומ', ויהי האחד מפיל את הקורה ואת הברזל נפל וגו', ויאמר איש האלים אנה נפל וירא‌הו את המקום ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל, והלא דברים קל וחומר, ומה אלישע תלמידו של אליהו תלמידו של משה כך, משה רבו של אליהו, רבו של אלישע, על אחת כמה וכמה. ויש או' בקברות מלכים יוסף היה קבור, והלך משה ועמד על קברות המלכים ואמ', יוסף, יוסף, הגיע שעה שהק'ב'ה' גואל את ישראל, הרי שכינה מעוכבת לך, וישראל מעוכבין לך, ועננ כבוד מעכבין לך, אם אתה מגלה את עצמך מוטב, ואם לאו נקיים אנחנו משבועה שהשבעת את אבותינו, מיד הקיץ ארונו של יוסף, ובא משה ונטלו. והיו שני ארונות מהלכין, אחד ארון קדש, ואחד ארון של מת, והיו כל עוברין ושבין אומ', מה טיבן של שני ארונות הללו. אמרו להם, אחד ארון קדש, ואחד ארון של מת. אמרו להם, וכי איפשר לארון קדש להלך עם ארונו של מת. אמרו להם, מת מוטל בארון זה קיים מה שכת' ומונח בארון זה.

ח משה זכה בעצמות יוסף, אף הוא לא נתעסק בו אלא המקום ברוך הוא, שנ' ויקבור אותו בגיא וגו', מלמד שהיה מוטל בגפו של שכינה כארבעת מילין, מחלקו של ראובן לחלקו של גד, שמת בתוך שדה נחלתו של ראובן ונקבר בתוך שדה נחלתו של גד. מניין שמת בתוך שדה נחלתו של ראובן, שנ' עלה אל הר העברים הזה הר נבו, ואין נבו אלא נחלתו של ראובן, שנ' ובני ראובן בנו וגו' ואת נבו וגו'. ומנין שנקבר בתוך שדה נחלתו של גד, שנ' ולגד אמר ברוך מרחיב גד וגו', וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון.

ט ומלאכי השרת סופדין ואומ' לפניו, צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל.

י וכן הוא או' בסוטה, ובאו המים המארירים וגו', ירך, מקום שהתחילה בעבירה תחילה, משם פורענות מתחלת לבא עליה. ירך התחילה בעבירה תחלה ואחר כך בטן, לפיכך תלקה ירך תחלה ואחר כך בטן, שנ' והשקה את המים.

יא וכן אתה מוצא באנשי מבול, אדם התחיל בעבירה תחילה, שנ' וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ, אף הן לקו תחלה והשאר לא פלטו, שנ' וימח את כל היקום וגו'.

יב קטני סדום הן התחילו בעבירה תחלה, שנ' טרם ישכבו ואנשי סדום וגו', אף הן לקו תחלה והשאר לא פלטו, שנ' ואת האנשים אשר פתח הבית הכו וגו'. פרעה התחיל בעביר' תחלה, שנ' ויקם מלך חדש על מצרים, הוא לקה תחלה והשאר לא פלטו, שנ' ובכה ובעמך וגו'.

יג מרגלים הן התחילו בעבירה תחלה, שנ' ויוציאו דבת הארץ, לפיכך הן לקו תחלה והשאר לא פלטו, דכת' וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ, והשאר לא פלטו, שנ' אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה וגו'.

יד שכיני ארץ ישראל התחילו בעבירה תחלה, שנ' כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנגעים בנחלה וגו', אף הן לקו תחילה, והשאר לא פלטו, שנ' הנני נתשם וגו'.

טו נביאי ירושלם הן התחילו בעבירה תחילה, שנ' כי מאת נביאי ירושלם יצאה חנפה לכל הארץ, אף הן לקו תחילה והשאר לא פלטו, שנ' ולוקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישימך ה' כצדקיהו וגו'.

טז כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל, נמצאת או' בסוטה שנתנה עיניה בשאין ראוי לה, מה שבקשה לא נתן לה ומה שבידה נוטל ממנה.

יז וכן אתה מוצא בנחש הקדמוני, שהיה ערום מכל הבהמה ומכל חית השדה, שנ' והנחש היה ערום וגו', בקש להרוג את אדם ולישא את חוה, אמ' לו המקום אני אמרתי תהא מלך על כל בהמה וחיה, עכשיו שלא רצה, ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה. אני אמרתי תלך בקומה זקופה כאדם, עכשיו שלא רצית, על גחונך תלך. אני אמרתי תאכל מאכל אדם ותשתה משתה אדם, עכשיו, ועפר תאכל כל ימי חייך.

יח אתה בקשתה להרוג את אדם ולישא את חוה, עכשיו, ואיבה אשית בינך ובין האשה, נמצאת אומ' מה שביקש לא ניתן לו ומה שבידו נוטל ממנו.

יט וכן את מוצא בקין, וקרח, בלעם, ודואג, אחיתופל, וגחזי, אבשלם, אדניה, עוזיהו, והמן, שנתנו עיניהם בשאין ראוי להם, מה שבקשו לא ניתן להם ומה שבידן נטלו מהן.

פרק ה

א המקנא לארוסתו, ולשומרת יבם שלו, אם משנכנסה נסתרה, או שותה, או לא נוטלת כתובה.

ב הרובה שנשא עקרה, וזקנה, ויש לו אשה ובנים, או שותה, או לא נוטלת כתובה.

ג מעוברת עצמו, ומיניקת עצמו, או שותה, או לא נוטלת כתובה.

ד כהנת, לויה, וישראלה, שניסו לכהן, ולוי, וישראל, נתינה לנתין, וממזרת לממזר, אשת גר, ועבד משוחרר, ואיילונית, או שותה, או לא נוטלת כתובה. רשב"א אומר איילונית לא שותה ולא נוטלת כתובה, שנ' ונקתה ונזרעה זרע בראויה להזריע, יצאת זו, שאין ראויה להזריע. אבל המקנא לארוסתו, ולשומרת יבם שלו, עד שלא כנסה נסתרה, לא שותה ולא נוטלת כתובה.

ה הרובה שנשא עקרה, וזקינה, ואין לו אשה ובנים, לא שותה ולא נוטלת כתובה. מעוברת חבירו, ומינקת חבירו, לא שותה ולא נוטלת כתובה. ר' לעזר אומ' יכול הוא להפרישה, ולהחזירה לאחר זמן.

ו עם הכל האשה מטמאת, חוץ מן הקטן, וממי שאינו איש. ר' יוסה אומ' ישקנה, שמא נתפקח חרש, ונשתפה שוטה, והגדיל הקטן. או שהלך בעלה למדינת הים, או שהיה בעלה חבוש בבית הייסורין.

ז המסללת בבנה קטן, והערה בה, בית שמאי פוסלין מן הכהונה, ובית הלל מכשירין.

ח עד או' ניטמית, ועד אומ' לא ניטמית, אשה אומרת נטמאת, ואשה אומרת לא נטמאת, או שותה, או לא נוטלת כתובה. ר' יהודה אומ' לא כל הימנו להפסידה מכתובתה. אלא עד אומ' נטמאת, ושנים אומ' לא נטמאת, שנים אומ' נטמאת ואחד אומ' לא נטמאת, בטל יחיד במיעוטו.

ט היה ר' מאיר או' כשם שדיעות במאכל כך דיעות בנשים. יש לך אדם שהזבוב עובר על גבי כוסו, מניחו ואין טועמו, זה חלק רע בנשים, שנתן עיניו באשתו לגרשה. יש לך אדם שהזבוב שוכן בתוך כוסו, זורקו, ואין שותהו, כגון פפוס בן יהודה שנעל דלת בפני אשתו, ויצא. ויש לך אדם שהזבוב נופל בתוך כוסו, זורקו, ושותהו, זו מדת כל אדם, שראה את אשתו שמדברת עם שכיניה ועם קרובותיה, ומניחה. יש לך אדם שהזבוב נופל בתוך תמחוי שלו, נוטלו מוצצו וזורקו, ואוכל את מה שבתוכה, זו מדת אדם רשע, שראה את אשתו יוצאת וראשה פרוע, יצאת וצדדיה פרומים, לבה גס בעבדיה, לבה גס בשפחותיה, יוצא וטווה בשוק, רוחצת, ומשחקת עם כל אדם, מצוה לגרשה, שנ' כי יקח איש אשה ובעלה וגו', ויצאה מעמו וגו', וכת' קראו אחר, שאינו בן זוגו, הראשון הוציא מפני עבירה, זה בא ונתקל בה. השיני אם זכה לשמים מוציאה מתחת ידו, אם לאו, לסוף שקוברתו, שנ' או כי ימות האיש האחרון, כדי האיש הזה למיתה, שאשה זו כנס לתוך ביתו.

י הנותן עיניו באשתו שתמות ויירשנה, או שתמות וישא את אחותה, לסוף שקוברתו. וכן היא שנתנה עיניה בבעלה שימות ותינשא לאחר, לסוף שקוברה.

יא המקדש את האשה מפני שהוא בוש מאביה, מאחיה, מקרוביה, לסוף שקוברתו. וכן היא שנתקדשה לו מפני שהיא בושה מאביו, מאחיו, ומקרוביו, לסוף שקוברה. היה ר' מאיר אומ' הנושא אשה שאינה הוגנת לו עובר משם חמשה לאוין. משם בל תקום, ומשם בל תטור, בל תשנא את אחיך בלבביך, ואהבת לרעך כמוך, וחי אחיך עמך. ולא עוד אלא שמבטל פריה ורביה מן העולם.

יב האומרת לבעלה השמים ביני וביניך, יעשו דרך בקשה ביניהן, שכן מצינו באמינו שרה שאמרה לו לאבינו אברהם ישפט ה' ביני וביניך. אלא כך אמרה לו גרש האמה הזאת ואת בנה, מלמד שהיתה אמינו שרה רואה את ישמעאל בנה במסין, וצד חגבין, ומעלה ומקטיר לע"ז. אמרה שמא ילמוד יצחק בני כך, וילך ויעבד כך, ונמצא שם שמים מתחלל בדבר. אמ' לה, לאחר שזכין לו לאדם חבין לו, אחר שעשינוה מלכה ועשינוה גברה והכנסנוה לגדולה זו, נטרדנה מתוך בתינו, מה הבריות אומרות עלינו, לא נמצא שם שמים מתחלל בדבר. אמרה לו הואיל ואתה אומ' חילול שמים בדבר זה, ואני אומרת חילול שמים בדבר זה, יכריע המקום בין דברי לדבריך. הכריע המקום בין דבריה לדבריו שנ' כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה, שאין ת"ל כל, מה ת"ל כל, מלמד שהכריע לשנייה שהכריע לראשונה, מה שניה לעדות הגר, אף הראשונה לעדות הגר.

יג דרש ר' עקיבא וכל כלי ח' וגו' יטמא, אינו אומ' טמא, אלא יטמא, לטמא אחרים, וללמד על הככר השיני שמטמא את השלישי. כיצד, תנור תחילה, וככר שיני, הנוגע בככר, שלישי. אמ' ר' יהושע כך היה דורש יהודה בן פטירי ומדותם מחוץ וגו', ומקרא אחר אומ' מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב, אי איפשר לומ' אלפים באמה, שכבר נאמ' אלף אמה, ואי איפשר לומ' אלף אמה, שכבר נאמר אלפים באמה, ולמה נאמ' אלף אמה ולמה נאמ' אלפים אמה, אלא אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום שבת. ר' לעזר בנו של ר' יוסה הגלילי אומ' אלפים אמה תחום ערי לוים, צא מהן אלף אמה מגרש, נמצא רביע מגרש, והשאר שדות וכרמים.

פרק ו

א ר' יהודה אמ' משם בן פטירי הרי הוא אומ' חי אל הסיר משפטי וגו', ללמדך שאין אדם נודר בחיי מלך אלא אם כן אוהב את המלך. משם ר' נתן אומ' הרי הוא אומ' גם הוא לי לישועה. ר' אומ' נאמ' ירא אלים באברהם ונאמ' ירא אלים באיוב, מה ירא אלים אשר באברהם מאהבה עשה, אף ירא אלים האמור באיוב מאהבה עשה. ושאר כל התרעומת האמורה בפרשה לא נאמרה אלא מתוך המורע.

ב דרש ר' עקיבא, בשעה שעלו ישראל מן הים בקשו לומ' שירה, שרת עליהן רוח הקדש ואמרו שירה. כיצד אמרו שירה, כקטן שקורא את ההלל בבית הספר, ועונין אחריו על כל עניין ועניין. משה אמ' אשירה לה', וישראל אמרו אשירה לה'.

ג משה אמ' עזי וזמרת יה, וישראל אמרו עזי וזמרת יה. ר' לעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומ' כגדול שמקרא את ההלל בבית הכנסת, ועונין אחריו עניין ראשון. משה אמ' אשירה

לה', וישראל אמרו אשירה לה', משה אמ' עזי וזמרת יה, וישראל אמרו אשירה לה', משה אמ' ה' איש מלחמה וגו', וישראל אמרו אשירה. ר' נחמיה או' כבני אדם שקורין שמע בבית הכנסת, שנ' ויאמרו לאמר, מלמד שהיה משה פותח בדבר תחילה, וישראל עונין אחריו וגומרין עמו. משה אמ' אז ישיר משה, וישראל אמרו אשירה לה' וגו'. משה אמ' עזי וזמרת יה, וישראל אמרו זה אלי ואנוהו, משה אמ' ה' איש מלחמה, וישראל אמרו ה' שמו.

ד ר' יוסי הגלילי אומ' כיון שעלו ישראל מן הים, וראו את אויביהם פגרים מתים ומוטלין על שפת הים, אמרו כולם שירה. עולל מוטל בין ברכי אמו, ותינוק יונק משדי אמו, כיון שראו את השכינה הגביה עולל צוארו, ותינוק שמט פיו משדי אמו, וענו כולם שירה, ואמרו זה אלי ואנוהו. ר' מאיר אומ' אפי' עוברין שבמעי אמותן אמרו שירה, שנאמ' במקהלות ברכו אלים ממקור ישראל, ותינוק שמט דד מפיו ואמ' שירה שנ' מפי עוללים ויונקים.

ה באותה השעה הציצו מלאכי השרת שקשרו קטיגור לפני הק'ב'ה' בשעה שברא הק'ב'ה' אדם הראשון ואמרו לפניו, רבונו של עולם, מה אנוש כי תפקדנו וגו' ותחסרהו מעט מאלהים וגו' תמשליהו במעשה ידיך צונה ואלפים וגומר צפור שמים וגומר. באותה שעה אמר להם הקב"ה למלאכי השרת, בואו וראו שירה שבני אומרין לפני, אף הן, כיון שראו, אמרו שירה. מה שירה אמרו, ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ מפי עוללים ויונקים וגו' ה' אדוננו. ר' שמעון בן מנסיא אומר לא נאמרה פרשה זו אלא על יצחק בן אברהם לעיניין עקד'.

ו אמר רבי שמעון בן יוחאי ארבעה דברים היה רבי עקיבא דורש ודברי נראין מדבריו. דרש רבי עקיבא ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק, אין צחוק האמור כאן אלא עבודה זרה, שנ' וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק, מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל שהיה בונה במסין, וצד חגבים, ומעלה ומקטיר לעבדה זרה. רבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אין שחוק האמור כאן אלא גלוי עריות, שנאמר בא אלי העבד העברי וגומר, מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל מכבש את הגנות, ומענה את הנשים. רבי ישמעאל אומר אין לשון צחוק אלא שפיכות דמים, שנ' ויאמר אבנר אל יואב יקומו נא הנערים ויצחקו לפנינו ויקומו ויעברו במספר ויחזיקו איש בראש רעהו וחרבו בצד רעהו ויפלו יחדיו, מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל נוטל קשת וחצים ומזרק כלפי יצחק, שנ' כמתלהלה היורה זיקים וגומר כן איש רמה וגומר. ואני אומר חס ושלום שיהי' בביתו של אותו צדיק ההוא כך, אפשר

למי שנאמ' עליו כי ידעתיו למען אשר יצוה וגומר יהא בביתו עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, אלא אין צחוק האמור כאן אלא לענין ירושה, שכשנולד אבינו יצחק לאברהם אבינו היו הכל שמחין, ואומרין נולד בן לאברהם, נולד בן לאברה', נוחל את העולם ונוטל שני חלקים, והיה ישמעאל מצחק בדעתו ואומר, אל תהו שוטים, אל תהו שוטים, אני בכור ואני נוטל שני חלקין, שמתשובת הדבר אתה למד, כי לא יירש בן האמה וגומ'. ורואה אני את דברי מדברי רבי עקיבא.

ז דרש רבי עקיבא הצאן ובקר ישחט להם ומצ' להם, וכי מספיק להם, אם את כל דגי הי' וגו', וכי הו' מספיק להם, כגון שנאמר ואם לא תמצא ידה די שה, וכי איזו קשה זו, או שמעו נא המורים, הוי אומר זו קשה יתר משמעו נא המורי', אלא שמחלל שם שמים בסת' מחסכין עליו, בגלוי נפרעין ממנו. זה שבסתר חיסך עליו המקום. ר' שמעון בן אלעזר או' אף זו שבסתר לא חיסך עליו המקו', שנ' עתה תראה היקרך דברי אם לא. ואני אומר חס ושלום שתעלה על דעתו של צדיק זה שיאמר אין המקו' מספק לנו ולבהמתנו, איפש' למי שנ' בו לא כן עבדי משה וגו', תעלה על דעתו שיאמ' אין המקום מספיק לנו ולבהמתנו, והלא כשהיו ישר' במצרי' נילוס נהר מספיק להם דגי' ולמצריים, בהמת מצריים מספקת להם ולמצריים, אלא לעניין שנ' לא יום אחד תאכלון וגו' עד חדש ימים. אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם, כך הגון להם שתתן להם ותמיתם, אומרי' לאדם טול ככר ורד לשאול, אומרי' לחמור טול כור שעורין ונחתוך את ראשו, יהיו אומרי' עלי ולך אין כשר' מוצאת. אמ' לו וכי הגון להם שיאמרו אי' המקו' מספי' לנו ולבהמתנו, אלא יאבדו הן ואלף כיוצא בהן, ואל תהא ידי קצרה לפני אפילו שעה אחת, שנאמר ויאמר ה' אל משה היד ה' תקצר וגומר.

ח רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר אי אפש' לעמוד על תיפלתם, אם תתן להם בשר בהמה גסה, יאמרו בשר בהמה דקה בקשנו אנו, תתן בשר בהמ' דקה, יאמרו בשר חייה ועוף אנו מבקשי', תתן בשר חיה ועופות, יאמרו בשר דגים וחגבים אנו מבקשין, שנ' הצאן ובקר ישחט להם. השיבתו רוח הקדש עתה תראה היקרך דברי אם לא. ורואה אני את דברי מדברי רבי עקיבא.

ט דרש רבי עקיבא, הרי הוא אומר בן אדם יושבי החרבות האלה וגומר, והלא דברים קל וחומר, ומה אברהם שלא עבד אלא אלוה אחד ירש את הארץ אנו שעובדין אלוהות הרבה אינו דין שנירש את הארץ. רבי נחמיה אומר ומה אברהם שלא היה לו אלא בן אחד והקריבו ירש את הארץ, אנו שבנינו ובנותינו מקריבין לעבדה זרה אינו דין שנירש את הארץ. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומ' ומה אברהם שלא היה לו במי

לתלות ירש את הארץ, אנו שיש לנו במי לתלו' אינו דין שנירש את הארץ. ואני אומר ומה אברהם שלא נצטווה אלא מצות יחידות ירש את הארץ, אנו שנצטוינו על כל מצוות אינו דין שנירש את הארץ. תדע שכן תשמע מתשובה שהנבי' משיבן אתה למד, שנ' כה אמ' ה' על הדם תאכלו וגו' עמדתם על חרבכם וגומר. על הדם תאכלו (ואת הארץ), זה אבר מן החי, ועיניכם תשאו אל גלוליכם, זו עבודה זרה, ודם תשפוכו, זו שפיכות דמים, עמדתם על חרבכם, זו עינוי דין וגזל, עשיתן תועבה, זו משכב זכור, ואיש את אשת רעהו טמאתם, גילוי ערווה. והרי דברים קל וחומר ומה שבע מצוות שנצטוו עליהן בני נח לא עשיתן לפני, ואתם אומרין נירש את הארץ. ורואה אני את דברי מדברי רבי עקיבא.

י דרש רבי, הרי הוא אומר כה אמר ה' צום הרביעי וצום השביעי וצום העשירי וגומר. צום הרביעי, זה שבעה עשר בתמוז, שבו הבקעה העיר, ולמה נקרא שמו רביעי, שהוא רביעי לחדשים. צום החמישי, זו תשעה באב, יום שנשרף בו בית המקדש, ולמה נקרא שמו חמישי, שהוא חדש חמישי. צום השביעי, זה שלשה בתשרי, יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, שהרגו ישמעאל בן נתנ', ללמדך שקשה מיתתן של צדיקי' לפני המקו' כחורבן בית המקדש, ולמה נקר' שמו שביעי, שהוא חדש שביעי. צום העשירי, זה עשרה בטבת, יום שבו סמך מלך בבל את ידו על ירושלם, שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי וגומר בן אדם כתב לך וגומר.

יא ואני אומר צום העשירי, זה חמשה בטבת, שבו באתה שמועה לבני גולה, שנאמר ויהי בשתי' עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותינו בא אלי הפליט וגו', ושמעו ועשו יום שמועה כיום שריפה. והלא זה ראוי ליכתב ראשונ', למה נכתב באחרונה, להסדיר חדשים כסדרן. ורואה אני את דברי מדברי רבי עקיבא, שרבי עקיבא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון, ואני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

סליק פירקא

פרק ז

א שבועת העדים והדייני' נאמר' בכל לשון. [השביע עליהן חמשה פעמים בכל לשון] ששומעי', ואמרו לו אמן הרי אלו חייבין.

ב שבועת הדיינין באי זה צד, הרי מי שנתחייב שבוע' לחברו, אומרין לו הוי יודע שכל העולם כולו מזדעזע ביום שנ' לא תשא שם ה' אלהיך וגו'. כל עברות שבתורה כתוב בהן ונקה, וזו כתוב בה לא ינקה, כל עברות שבתור' נפרעין ממנו, וזו ממנו ומכל העולם, ויהא עון העולם כולו תלוי בו, שנ' אלה וכחש וגו' על כן תאבל האר'. כל עברות שבתור'

נפרעין ממנו, וזו ממנו ומקרוביו, שנ' אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, ואין בשרו אלא קרובו, שנ' ומבשרך אל תתעלם, כל עברות שבתורה תולין לו לשנים ולשלשה דורות, וזו לאלתר, שנ' הוצאתיה נאום ה' צבאות, הוצאתיה מיד, ובאה אל בית הגנב, זה משביע לשקר ויודע שאין לו בידו, וגונב דעת הבריות. ואל בית הנשבע בשמי לשקר, כשמועו. כל עבירות שבתורה בממונו, וזה בממונו ובגופו, שנ' ולנה. בא וראה שדברים שאין האש אוכלתן שבועת שקר מכלה אותן.

ג אם אמ' איני נשבע פוטרין אותו מיד, אם אמ' נשבע אני, אומ' זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשי' הרשעים האלה. משביעי' אותו בשבועה האמורה בתורה, שנ' ואשביעך בה' אלהי השמים ואלי הארץ. אומ' לו הוי יודע שלא על תנאי שבלבך אנו משביעים אותך, אלא על תנאי שבלבבנו, וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל בערבות מואב אמ' להם לא על תנאי שבלבבכם אני משביע אתכם, אלא על תנאי שבלבי, שנ' ולא אתכם לבדכם וגו'. כי את אשר ישנו פה וגו'.

ד אין לו אלא אתם, מניין לדורות הבאים אחריכם, ולגרים שנתוספו עליכם, שנ' ולא אתכם לבדכם, אלא ואת אשר איננו פה עמנו היום.

ה אין לי אלא מצות שנצטוו ישראל על הר סיני, מניין לרבות מקרא מגלה, ת"ל קיימו וקבלו וגו' ולא יעבר.

ו ברכות, הלל, ושמע, ותפלה, נאמרין בכל לשון. ר' אומ' אומ' אני שאין שמע נאמ' אלא בלשון הקדש, שנ' והיו הדברים האלה. ברכת כהנים, אלו בשעה שהכהנים עומדין על מעלות האולם.

ז הכל כשרין לעלות במעלות האולם, בין תמימין, בין בעלי מומין, בין במשמר שלו, בין שאין המשמר שלו, חוץ ממי שיש בו מום בפניו, בידיו, וברגליו, שלא ישא את כפיו במקדש, מפני שהעם מסתכלין בו. וכשם שנשיאות כפים במקדש כך נשיאות כפים בגבולין.

ח מעשה בר' יוחנן בן ברוקה ור' לעזר חסמא שבאו מיבנה ללוד והקפילו פני ר' יהוש' בפקיעין. אמ' להם ר' יהושע, מה חידוש היה בבית המדרש היום, אמרו לו תלמידיך אנו ומימיך אנו שותין. אמ' להם אי אפשר שלא יהא חידוש בבית המדרש, שבת של מי היתה, אמרו לו של ר' לעזר בן עזריה היתה. אמ' להם היכן היתה הגדה. הקהל את האנשים והנשים והטף. אמ' להם מה דרש בה, אמ' לו, ר', כך דרש בה, אם אנשים באו ללמוד, נשים באו לשמוע, טפילין למה הן באין, כדי ליתן שכר למביאיהן.

ט ועוד אחרת דרש, את ה' האמרת היום וה' האמירך היום. אמ' להם הק'ב'ה' כשם שעשיתם אותי חטיבה אחת בעולם אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם הבא.

י ועוד אחרת דרש, דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים, מה דורבן זה מכוין את הפרה להביא חיים בעולם, אף דברי תורה אינן אלא חיין לעולם, שנ' עץ חיים היא וגו'. או מה דורבן זה מיטלטל, יכול אף כך דברי תורה, ת"ל וכמסמרות נטועים. [או אינן חסירין ולא יתירין, תלמוד לומר נטועים,] מה נטיעה פרה ורבה, אף דברי תורה פרין ורבין. בעלי אסופות. אילו שנכנסין ויושבין אסופות, אסופות, ואומ' על טמא טמא, ועל טהור טהור, על טמא במקומו, ועל טהור במקומו.

יא שמא יאמר אדם בדעתו הואיל ובית שמיי מטמין ובית הלל מטהרין, איש פל' אוסר ואיש פל' מתיר, למה אני למד תורה מעתה, ת"ל דברים, הדברים, אלה הדברים, כל הדברים נתנו מרועה אחד, אל אחד בראן, פרנס אחד נתנן, רבון כל המעשים ברוך הוא אמרו, אף אתה עשה לבך חדרי חדרים והכניס בה דברי בית שמיי ודברי בית הלל, דברי המטמאין ודברי המטהרין. אמ' להם אין דור יתום שר' ליעזר שרוי בתוכו.

יב במה של עץ היו עושין לו בעזרה ויושב עליה. ר' ליעזר בן יעקב אומ' בהר הבית, שנ' ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים מן האור ועד מחצית היום וגו' ויעמד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו לו לדבר וגו'. ויפתח עזרא הסופר לעיני העם וגו'.

יג ויברך עזרא את ה' האלים הגדול ויענו כל העם אמן וגו', ואומ' ותרא את המלך עומד על עומדו במבוא השער והחצוצרות וגו'.

יד אותו היום כהנים עומדין בגדרים, ובפרצות, וחצוצרות של זהב בידיהם, תוקעין ומריעין ותוקעין. כל כהן שאין בידו חצוצרות אומ' דומה זה שאין כהן הוא. שכר גדול היה ליושבי ירושלם, שמשכירין חצוצרות בדינר זהב.

טו בו ביום ראה ר' טרפון חיגר עומד ומתריע בחצוצרות, משם ראה חגר תוקע במקדש. משם ר' נתן אמרו נתחייבו ישראל כלייה שחינפו לאגריפס המלך.

טז קורא מתחלת אלה הדברים עד שמע, והיה אם שמוע, עשר תעשר, וכי תכלה לעשר. ר' יהודה אומ' לא היה צריך להתחיל מראש הספר, אלא שמע, והיה אם שמע תשמע, עשר תעשר, וכי תכלה לעשר, ופרשת המלך, עד שגומר את כולה ופרשות הנדרשות בה וגומר עד סוף. כי ה' אליהכם ההולך עמכם זה השם הניתן בארון, שנ' וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתם ואת פינחס, מגיד שפנחס משוח מלחמה, וכלי הקדש, זה ארון, שנ' ולא יבאו לראות כבלע וגו'. ויש אומ' אילו בגדי כהונה, שנ' ובגדי הקדש.

יז ר' יהודה בן לקיש או' שני ארונות היו, אחד שיצא עמהן למלחמה, ואחד ששרוי עמהן במחנה, שיצא עמהן למלחמה היה בו ספר תורה, שנאמ' וארון ברית ה' נסע לפניהם וגו', וזה ששרוי עמהן במחנה, זה שהיו בו לוחות ושברי לוחות, שנ' וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה. פעמים יוצא ומדבר עמהן, אחד בספר ואחד במערכי המלחמה. שבספר מהו אומ', ילך וישמע דברי כהן, במערכי המלחמה מהו אומ' מי האיש אשר בנה בית חדש וגו'. נפל ביתו ובנאו הרי זה חוזר. ר' יהודה או' אם חידש בו דבר חוזר, ואם לאו, אין חוזר. ר' ליעזר אומ' אנשי שרון לא היו חוזרין לבתיהם, מפני שמחדשין אותן פעם אחת בשבוע. ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישוב לביתו, אחד הנוטע את הכרם, ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל מחמשת המינין, אפי' בחמש עיירות, הרי זה חוזר. ר' ליעזר בן יעקב או' אין לי במשמע אלא כרם.

יח מי האיש אשר ארש אשה, אחד מארס, ואחד מיבם. אפי' שומרת יבם לחמשה אחים, ואפי' חמשה אחים ששמעו שמת אחיהם במלחמה, כולן חוזרין ובאין.

יט אין לי אלא בונה ביתו ולא חנכו, נטע כרם ולא חללו, ארש אשה ולא לקחה, מניין בנה בית וחנכו ולא שהה שנים עשר חדש, נטע כרם וחללו ולא שהה שנים עשר חדש, ארש אשה ולקחה ולא שהה שנים עשר חדש, מניין שאין זזין ממקומן, ת"ל כי יקח איש אשה חדשה, דבר זה בכלל היה ולמה יצא, להקיש עליו לומר לך מה זה מיוחד שאירש אשה ולקחה ולא שהה שנים עשר חדש שאין זזין ממקומן [אף כולן כן]. למדה תורה דרך ארץ, נתמנתה לאדם פרנסה יקח לו בית, חזרה נתמנתה לו יקח לו שדה, חזרה ונתמנתה לו יקח לו אשה, שנ' מי האיש אשר בנה, ומי האיש אשר נטע, ומי האיש אשר ארש. וכן שלמה אמ' בחכמתו, הכן בחוץ מלאכתך וגו'. הכן בחוץ מלאכתך, זה בית, ועתדה בשדה, זה שדה, אחר ובנית ביתך, זו אשה.

כ דבר אחר, הכן בחוץ מלאכתך, זו מקרא, ועתדה בשדה לך, זו משנה, אחר ובנית ביתך, זה מדרש. דבר אחר, הכן בחוץ מלאכתך, זו משנה, ועתדה בשדה לך, זה מדרש, אחר ובנית ביתיך, אילו הלכות. דבר אחר, הכן בחוץ מלאכתך, זה מדרש, ועתדה בשדה לך, אילו הלכות, אחר ובנית ביתך, אילו הגדות. דבר אחר, הכן בחוץ מלאכתך, אילו הלכות, ועתדה בשדה לך, אילו אגדות, אחר ובנית ביתיך, זה תלמוד. ר' ליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומ' הכן בחוץ מלאכתך, זה תלמוד, ועתדה בשדה לך, זה מעשה הטוב, אחר ובנית ביתך, בא דרוש וטול שכר.

כא ויספו השוטרים וגו' הירא ורך הלבב, שמתירא מן העבירה שבידו, שנ' למה אירא בימי רע, דברי ר' יוסה הגלילי. ר' עקיבא אומ' מי האיש הירא, ודאי, מה ת"ל שוב ורך

הלבב, שאפלו גבור שבגבורים, וחזק שבחזקים, והיה רחמן היה חוזר, שנ' ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. ר' שמעון או' כל השומע דברי כהן במערכות המלחמה ואינו חוזר לסוף שהוא נופל בחרב ומפיל ישראל בחרב ומגלה אתם מארצם ובאין אחרים ויושבין בארצם, שנ' ואיש אחר יקחנה. אחר, יכול דודו, ובן דודו, נאמ' כאן אחר, ונאמ' להלן אחר, מה אחר שנאמ' להלן נכרי, אף אחר שנאמ' כאן נכרי. שמע שמת אחיו במלחמה עד שלא ניתן במשא, חוזר, משניתן במשא, אינו חוזר.

כב יש יוצאין וחוזרין, יוצאין ואין חוזרין, ויש שאין יוצאין כל עקר. כל אילו שאמרו יוצאין וחוזרין נותנין פסי העיר, ומספקין מים ומזון למלחמה, ומתקנין את הדרכים, ושאר כולן אין חוזרין.

כג כל אילו שאמרו אין יוצאין כל עיקר, כגון הבונה בית וחנכו ולא שהה שנים עשר חודש, נטע כרם וחללו ולא שהה שנים עשר חודש, ארש אשה ולקחה ולא שהה שנים עשר חודש, הללו אין נותנין פסי העיר, ואין מספקין מים ומזון למלחמה, ואין מתקנין את הדרכים. ר' יהודה היה קורא למלחמת הרשות מלחמת מצוה. אבל מלחמת חובה הכל יוצא, אפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה.

פרק ח

א ברכות וקללות אילו שאמרו ישראל בשעה שעברו ישראל את הירדן, שנא' והיה ביום אשר תעברו את הירדן. כיצד עברו ישראל את הירדן, בכל יום היה ארון נוסע אחר שני דגלים, והיום נסע תחלה, שנ' הנה ארון הברית (הברית) אדון כל הארץ וגו'.

ב בכל יום היו לוים נושאין את הארון, והיום נשאוהו כהנים, שנ' והיה כנוח כפות רגלי הכהנים וגו'. ר' יוסה או' בשלשה מקומות נשאו כהנים את הארון, אחת כשעברו ישראל את הירדן, ואחת כשסבבו את יריחו, ואחת כשהחזירוהו למקומו.

ג וכיון שהוטבלו מקצת רגלי הכהנים בירדן עמדו מי הירדן, שנ' ויעמדו המים היורדים מלמעלה וגו'. שנים עשר מיל על שנים עשר מיל היה גובהן של מים דברי ר' יהוד'. אמ' ר' לעזר בי ר' שמעון וכי אדם קל, או מים קלים, הוי אומ' מים קלין יותר מאדם, מלמד שהיו מגרשין ועולין למעלה למעלה, כיפין על גבי כיפין, כשלש מאות מיל, עד שראו אותם כל מלכי אומות העולם, שנ' ויהי כשמוע כל מלכי האמורי אשר בעבר הירדן ימה וגו'.

ד וכן רחב אומר' לשלוחי יהושע כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם וגו', ונשמע וימס לבבנו וגו'.

ה עודם בעבר הירדן, אמ' להם יהושע דעו על מנת כן אתם נכנסין לארץ שתורישו את יושביה, שנ' והורשתם את ישבי הארץ מפניכם ואבדתם וגו', ואם לא תורישו והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם, ואם אין אתם מקבלין, באין מים ושוטפין אתכם.

ו עודם בירדן, אמ' להם יהושע הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו למספר שבטי בני ישראל, והנחתם אתם, תחת מצב רגלי הכהנים בירדן, סימן לבנים שעברו אבותם בירדן. עודם בירדן אמ' להם יהושע שאו לכם מזה מתוך הירדן ממצב וגו'. ר' יהודה אומ' ר' חלפתא ואלעזר בן מתיא וחנניה בן כינאי עמדו על אותן אבנים ושערו כל אחת ואחת משוי ארבעי' סאה, מיכן אתה מחשב כמה היה באשכול. וכיון שעלה אחרון שבישראל לירדן חזרו מי הירדן למקומם, שנ' וישובו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו. נמצאו ישראל לצד אחד, וארון ונושאיו לצד אחד, נשא ארון את נושאיו והעבירן בירדן. נמצאת אומ', שלשה מיני אבנים הן, אחד שהעמיד משה על שפת הירדן בערבות מואב, ואחד שנתן תחת מצב רגלי הכהנים, ואחד שהעבירו עמהן. ר' יהודה אומ' על אבני מזבח כתבוה. אמרו לו היאך למדו אותן אומות העולם את התורה. אמ' להן מלמד שנתן המקום בלב כל אומה ומלכות ושלחו נטורים שלהם והשיאו את הכתב מגבי אבנים בשבעים לשון. באותה שעה נתחתם גזר דינם של אומות העולם לבאר שחת.

ז ר' שמעון או' על הסיד כתבו. כיצד, כירוהו וסדוהו בסיד, וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון, וכתבו מלמטה למען אשר לא ילמדו אתם וגו', אם אתם חוזרין בכם, אנו מקבלין אתכם. בוא וראה כמה ניסין נעשו לישראל, באותו היום עברו מי הירדן ובאו אל הר גרזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אילוני מורה, שנ' הלא המה בעבר הירדן אחרי וגו', יותר מששים מיל. לא עמד איש בפניהם, וכל שעמד בפניהם מיד נתרז, שנ' את אימתי אשלח לפניך וגו', ואו' תפל עליהם אימתה ופחד וגו'. עד יעבר עמך, זו ביאה ראשונה. עד יעבר עם זו קנית, זו ביאה שניה. אמור מעתה ראויין היו ישראל לעשות להם כדרך שנעשה להם על הים, אלא שחטאו.

ח ואחר כך הביאו את האבנים, ובנו את המזבח, והעלו עליו עולות ושלמים, וישבו ואכלו ושתו, ונטלו את האבנים ובאו ולנו במקומן, שנ' והעברתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון. יכול בכל מלון, ת"ל במלון אשר תלינו בו הלילה. והיכן לנו, בגלגל. ואומ' ואת שתים עשרה האבנים האלה וגו', הא למדת שבגלגל העמידום.

ט כיצד אמרו ישראל ברכות וקללות, ששה שבטים עלו לראש הר גרזים, וששה שבטים עלו לראש הר עיבל. כהנים ולוים וארון עומדים למטה באמצע, הכהנים מקיפין את הארון, והלוים את הכהנים, וישראל מיכן ומיכן, שנאמ' וכל ישראל וזקניו, מה ת"ל חציו

אל מול הר גרזים וחציו אל מול הר עיבל, מלמד שמחצה אל הר גרזים מרובה יותר משל הר עיבל, מפני שמקצת שבטו של לוי למטה. ר' ליעזר בן יעקב אומ' אין אתה יכול לומר לוי למטה, שכבר נאמ' לוי למעלה, ואין אתה יכול לומר לוי למעלה, שכבר נאמר לוי למטה, אמור מעתה זקני כהונה ולויה למטה, ושאר שבט למעלה. ר' אומ' הראויין לשרת עומדין למטה, ושאין ראויין לשרת עומדין למעלה. הפכו פניהם כלפי הר גרזים ופתחו בברכה, ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה תועבת ה' מעשה ידי חרש ולא שם בסתר, והיו אילו ואילו עונין ואומ' אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ארור האיש אשר יעשה פסל וגו', והיו אילו ואילו עונין אמן. הפכו כלפי הר גרזים פתחו בברכות, ברוך אשר יקים את דברי התורה. כלפי הר עיבל פתחו בקללו', ארור אשר לא יקים וגו'.

י ברוך בכלל, ברוך בפרט, ארור בכלל, ארור בפרט, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ארבע על ארבע, הרי שמונה, שמונה על שמנה, הרי שש עשרה. ושלש בריתות עם כל אחת ואחת, הרי ארבעים ושמנה בריתות. וכן בהר סיני, וכן בערבות מואב.

יא ר' שמעון מוציא של הר גרזים ושל הר עיבל ומביא של אהל מועד. ואין לך כל דבר ודבר שלא נכרתו עליו ארבעים ושמונה בריתות. ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומ' משום ר' שמעון אין לך כל דבר ודבר בתורה שלא נכרתו עליו חמש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים בריתות, כיוצאי מצרים. אמ' ר', אם לדברי ר' שמעון בן יהודה איש כפר עמוס שאמ' משם ר' שמעון, אין לך כל דבר ודבר בתורה שלא נכרתו עליו שלש עשרה בריתות ויש עם כל אחת ואחת שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים.

פרק ט

א נמצא בעבר הירדן היו עורפין, שנ' כי ימצא חלל וגו', לרבות עבר הירדן. ר' לעזר אומ' בכולם, אם היה חלל, היו עורפין. אמ' לו ר' יוסה בי רבי יהודה אינו אלא חנוק ומושלך בשדה, שמא עורפין היו, לכך נאמ' חלל, אם כן למה נאמ' נופל, אלא שאפלו הרוג ותלוי באילן לא היו עורפין. נמצא בעליל של עיר (לא היו עורפין) היו מודדין. מצות עיסוק במדידה. כיצד עושין לו, שלוחי בית דין יוצאין ונוטלין סימניו, וחופרין וקוברין אותו, ומציינין את מקומו, עד שיבאו לבית דין הגדול שבלשכת הגזית וימדו. נמצא סמוך לספר, בעיר שיש בה גוים, או בעיר שאין בה בית דין, לא היו מודדין, אין מודדין אלא לעיר שיש בה בית דין. אם היה עיר גוים בינתים, או סמוכה לירושלים, לא

היו מודדין, אלא מניחין אותה, ומודדין חוצה לה. מקום גיתה ותפיסתה הרי זו אסורה. כמה היא תפיסתה, ארבעים אמה. ר' אומ' חמשים אמה.

ב הזקנים אומ' ידינו לא שפכה את הדם הזה ועינינו לא ראו, כהנים אומ' כפר לעמך ישראל אשר פדית וגו', ורוח הקדש אומ' ונכפר להם הדם. שלשה דברים, מי שאמר זה לא אמר זה. כיוצא בדבר אתה אומ', באנו אל הארץ אשר שלחתנו אמר יהושע, כלב אמר עלה נעלה וירשנו אתה, מרגלים אמרו אפס כי עז העם היושב בארץ. שלשה דברים זה בצד זה, מי שאמר זה לא אמר זה, ומי שאמר זה לא אמר זה.

ג כיוצא בדבר אתה אומ', ותאמר הכר נא למי החותמת אמרה תמר, צדקה ממני אמר יהודה, ורוח הקדש אומרת ולא יסף עוד לדעתה. שלשה דברים זה בצד זה, ומי שאמר זה לא אמ' זה.

ד כיוצא בדבר אתה אומ', אוי לנו מי יצילנו מיד האלים האדירים אמרו כשרין שבהן, רשעים שבהם אמרו אלה הם האלים המכים עשר מכות, ושלמו מכותיו במדבר, גבורים שבהן אמרו התחזקו והיו לאנשים פלשתים. שלשה דברים זה בצד זה וכו'. כיוצא בדבר אתה או', בעד החלון נשקפה ותיבב אמרה אמו של סיסרא, חכמות שרותיה וגו', הלא ימצאו יחלקו שלל אמרה אשתו וכלותיו, כן יאבדו כל אויביך וגו' אמרה רוח הקדש. שלשה דברים זה בצד זה וגו'.

ה כיוצא בדבר אתה אומ', מיכה המורשתי היה נביא בימי חזקיה מלך יהודה, ומה היה מתנבא, ויאמר אל כל עם יהודה לאמר כה אמר ה' צבאות ציון שדה תחרש וירושלם עיים תהיה והר הבית לבהמות יער, ההמת המיתהו חזקיהו מלך יהודה וכל יהודה הלא ירא את ה' ויחל את פני ה' וינחם ה' על הרעה אשר דבר עליהם ואנחנו עש' רעה גדו' על נפ' אמרו כשרים שבהן. רשעים שבהן אמרו וגם איש היה מתנבא בשם ה' אוריהו בן שמעיהו מקרית יערים ויתנבא על העולם הזה ועל הא' הז' ככל דברי ירמיהו, וישמע המלך וכל גבו' וכל השרים את דבר' ויבקש המ' וישמע אוריהו וייירא ויברח ויבא מצרים, וישלח המלך אנשים מצרים את אלנתן בן עכבור ואנשים אתו אל מצרים, ויוציאו את אוריהו ממצרים ויביאוהו אל המלך ויכהו בחרב וישלך את נבלתו אל קברי בני העם. אמרו כשם שאוריהו נתנבא ונהרג, כך ירמיהו חייב ליהרג, שנ' אך יד אחיקם בן שפן היתה את ירמיהו לבלתי תת אותו ביד העם להמיתו. כל פרשה זו עירובי דברים, מי שאמ' זה לא אמ' זה.

ו כיוצא בדבר אתה אומ', משא נינוה ספר חזון נחום האלקושי, אל קנוא ונוקם ה' נוקם ה' וגו', ה' ארך אפים וגדל כח וגו', גוער בים וגו'. כל פרשה זו עירובי דברים, מי שאמ' זה לא אמ' זה.

ז כיוצא בדבר אתה אומ', למנצח אל תשחת לדוד מכתם, האמנם אלם צדק וגו', אף בלב עליות וגו', זורו רשעים מרחם וגו'. כל פרשה זו עירובי דברים, מי שאמ' זה לא אמ' זה.

ח כיוצא בדבר אתה אומ', תחת התפוח עוררתיך אמרה רוח הקדש, שימני כחותם על לבך אמרה כנסת ישראל, כי עזה כמות אהבה אמרו אומות העולם. שלשה דברים זה בצד זה וכו'.

פרק י

א בזמן שהצדיקים באין לעולם טובה באה לעולם, ופורענות מסתלקת מן העולם, וכשנפטרין מן העולם פורענות באה לעולם, וטובה מסתלקת מן העולם.

ב בזמן שהרשעים באין לעולם פורענות באה לעולם, וטובה מסתלקת מן העולם, וכשמסתלקין מן העולם טובה באה לעולם, ופורענות מסתלקת מן העולם. ומניין שכשהצדיקים באין לעולם טובה באה לעולם, ופורענות מסתלקת מן העולם, שנ' ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו וגו'. ומניין כשנפטרין מן העולם פורענות באה לעולם, וטובה מסתלקת מן העולם, שנ' ואין איש שם על לב, ואומ' יבא שלום ינוחו על משכבותם וגו' הולך שלום אל הקבר, ואומ' ואתם קרבו הנה בני עוננה וגו'. ומניין שכהרשעים באין לעולם פורענות באה לעולם, וטובה מסתלקת מן העולם, שנ' בבא רשע בא גם בוז וגו'. ומניין שכשמסתלק מן העולם טובה באה לעולם, ופורענות מסתלקת מן העולם, שנ' ובאבד רשעי' רנה וגו', ואו' למען ישוב ה' מחרון אפו וגו'.

ג כל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם, אבדו מן העולם פורענות נסתלק וחרון אף מן העולם. ולא שהצדיקים תולין לעולם בחייהם בלבד, אלא אף במיתה, שנ' ויהי לשבעת הימים ומי המבול וגו', מה טיבן של אילו שבעת הימים, אילו שבעת ימי אבלו של מתושלח הצדיק שעיכבו את הפורענות מלבוא לעולם, לכך נאמ' ויהי לשבעת הימים.

ד דבר אחר, מה טיבן של שבעת הימים הללו, מלמד שנתן להם המקום שבעת ימים לאחר גזירה, שמא יעשו תשובה, ולא עשו, לכך נאמ' ויהי לשבעת הימים. דבר אחר, ויהי לשבעת הימים, מלמד ששינה להם המקום סדורו של עולם, והיתה חמה יוצאה במערב ושוקעת במזרח, לכך נאמ' ויהי לשבעת הימים.

ה דבר אחר, מלמד שנתן להם המקום מאכל ומשתה וישבו ואכלו ושתו והראן מעין העולם הבא, כל כך למה, כדי שיראו דברו וידעו מה אבדו. כל זמן שהיה אברהם קיים היה שובע, שנ' וה' ברך את אברהם בכל, משמת אברהם ויהי רעב בארץ.

ו בא יצחק היה שובע, שנ' ויזרע יצחק בארץ וגו'. כל זמן שהיה אברהם קיים היו בארות נובעות מים, משמת אברהם מהו או' וכל הבארות וגו', אמרו הואיל ואין נובעות מים אינן אלא תקלה מפני גייסות, עמדו וסתמום. בא יצחק והיו בארות נובעות מים, שנ' וישב יצחק ויחפר את בארות המים וגו', ויחפרו עבדי יצחק בנחל.

ז עד שלא ירד יעקב לארם נהרים לא נתברך ביתו של לבן הארמי, שנ' כי מעט אשר היה לך לפני ויפרץ לרוב ויברך ה' אותך לרגלי, משירד מהו או' ויפרוץ לרוב ויברך ה' אותך לרגלי, ואומ' נחשתי ויברכני ה' בגללך.

ח עד שלא ירד יוסף למצרים לא נתברך ביתו של פוטיפר, משירד מהו אומ' ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף.

ט עד שלא ירד יעקב למצרים היה רעב, שנ' כי זה שנתים הרעב וגו', משירד מהו אומ' הא לכם זרע וזרעתם את האדמה. אמ' ר' יוסה כיון שמת יעקב אבינו היה רעב ליושנו, שנ' ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם. נאמ' כאן כלכול ונאמ' להלן כלכול, מה כלכול האמור כאן רעב, אף כלכול האמור להלן רעב.

י כל זמן שהיה יוסף [ושבטים] קיימין היו ישראל מתנהגין בגדולה וכבוד, שנ' ובני ישראל פרו וישרצו, משמת יוסף מהו אומ' וימת יוסף וגו', ויקם מלך חדש וגו', ויאמר אל עמו וגו', הבה נתחכמה לו וגו'.

פרק יא

א כל זמן שהיתה מרים קיימת היתה באר מספקת את ישראל, משמתה מרים מהו או' ותמת שם מרים ולא היה מים לעדה, שנסתלקה הבאר. כל זמן שהיה אהרן קיים עמוד ענן מנהיג את ישראל, משמת אהרן מהו או' וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב וגו'. נעשו ידים לאותו רשע ובא ונלחם את ישראל, אמרו, איה הלך התייר שלהן המכבש להם את הארץ.

ב כל זמן שהיה משה קיים היה מן יורד להן לישראל, משמת משה מהו אומ' וישבות המן ממחרת, ולא שהיה המן תולה להן בחייו, אלא אף במיתתו, שמהמן שלקטו ביום שמת בו משה אכלו ממנו משבעה באדר עד ששה עשר בניסן, שלשים ותשעה ימים, והקריבו את העומר בגלגל, שנ' ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עד באם אל ארץ

נושבת שאין ת"ל עד באם, מה ת"ל עד באם אל קצה ארץ כנען, אלא מלמד שמן המן שלקטו ביום שמת בו משה אכלו הימנו משבעה באדר עד ששה עשר בניסן, שלשים ותשעה יום, עד שהקריבו עומר בגלגל, שאילו לא פסק המן לא רצו לאכול מתבואת ארץ כנען.

ג ר' לעזר בן עזריה אומ' משלו משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שאמ' לעבדו מזוג לי בחמין, אמ' לו אין כאן חמין, אם לאו, מזוג לי בצונן, להודיעך כמה היה יפה להן לישראל, שאילו ירד מן לישראל באדר לא אכלו מתבואת ארץ כנען.

ד שנה שיצאו בה ישראל ממצרים בששה עשר באייר ירד מן לישראל, בשבעה באדר פסק מלירד. אותו היום מת משה, ובששה עשר בניסן כלה מה שבידן, שנ' ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא. דבר אחר, מה ת"ל ובני ישראל אכלו את המן ארבעי' שנה, והלא חסירין שלשים יום, אלא שאכלו עוגות מצות שהוציאו בידן ממצרים, שהיו יפות להן כמן.

ה ומניין שבשבעה באדר נולד משה, שנ' ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, שאין ת"ל היום, מה ת"ל היום, שהיום מלאו שנותיו. דבר אחר, מה ת"ל היום, מלמד שהן מאה ועשרים שנה מיום ליום מכונות. דבר אחר, מה תלמו' לומ' היום, מלמד שהק'ב'ה' משלים שנותן של צדיקים ברצון ובשמחה, שנ' את מספר ימיך אמלא.

ו ומניין שבשבעה באדר מת משה, שנ' ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום, ואומ' ויהי אחרי מות משה עבד ה', משה עבדי מת ועתה קום עבור וגו', ויצו יהושע את שוטרי העם לאמר עברו בקרב המחנה וצוו את העם לאמר וגו', ואומ' והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון, צא ממנו שלשים ושלשה למפרע ואת מוצא שבשבעה באדר מת משה.

ז ר' יוסה בר' יהודה אומ' כיון שיצאו ישראל ממצרים נתמנו להן שלשה פרנסין טובין, אילו הן משה, אהרן, ומרים. בזכותן נתנו להן שלש מתנות, עמוד הענן, ומן, ובאר. באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה. מתה מרים בטלה הבאר, וחזרה בזכות משה ואהרן, מת אהרן בטל עמוד הענן, וחזרו שניהם בזכות משה, מת משה בטלו שלשתן ולא חזרו, שנ' ואכחיד את שלשת בירח אחד.

ח והצרעה לא עברה את הירדן, אלא עמדה על שפת הירדן וזרקה בהן מרה.

ט כל זמן שהיה יהושע והזקנים קיימין לא עמד שיקרא בבני ישראל, ולא הזיקו אומות את ישראל, שנ' ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים וגו', משמת יהושע והזקנים מהו אומ' ויעבדו בני ישראל את כושן רשעתים שמונה שנים, למה נקרא

שמו כושן רשעתים, שעשה שתי רשעיות, אחת שנתעבד בהן בישראל, ואחת שעבר על השבועה.

י כל זמן שהיה שמואל קיים פלשתים נופלין ביד ישראל, שנא' ותהי יד ה' בפלשתים כל ימי שמואל, משמת שמואל מהו אומ' וימת שמואל ויאספו פלשתים את מחניהם לצבא להלחם עם ישראל.

יא כת' אחד אומ' ושמואל מת וכת' אחד או' וימת שמואל, אלא ושמואל מת זו מיתה ודאי, וימת שמואל לעניינו של שאול. ר' לעזר או' הרי הוא אומ' ויאמר לה מה תארו, ותאמר איש עולה, היא שלא תעלה על דעתך שלא מת שמואל, אלא מת הוא, ואומ' ויספדו כל ישראל ויקברוהו ברמה ובעירו, וכי לא היינו יודעין שהרמה עירו, אלא מלמד שספדו לו כל ישראל כדרך שספדוהו ברמה.

יב כיוצא בדבר אתה אומ' בלכתך היום מעמדי וגו', בצלצח. היכן מצינו שנקברה רחל בגבול בנימין בצלצח, והלא לא נקברה אלא בבית לחם חלקו של יהודה, שנ' ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת, ואין אפרת אלו חלקו של יהודה, שנ' ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה, אלא אמר לו עכשיו שאני מדבר עמך הנם על קבורת רחל. אתה הולך והן באין, ומוצא אתה אותן בגבול בנימן בצלצח.

יג כיוצא בדבר אתה אומ' ושאול יושב בגבעה תחת האשל ברמה וחניתו בידו, אם בגבעה אין ברמה, אם ברמה אין בגבעה, אלא מי מעמיד רגלו של שאול בגבעה בית דינו של שמואל הרמתי.

יד כיוצא בדבר אתה אומ' עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלם, איפשר לומ' כן, אלא מי מעמיד רגלינו במלחמה, בתי דינין של דוד שיושבין בשערי ירושלם.

טו כיוצא בדבר אתה אומ' יסוב כל הארץ בערבה מגבע לרמון נגב ירושלם, והלא נגב ירושלם מישור היה, וגבע רמון מקום טרשין וקסקסין, אלא מה גבע ורמון עתידין להיות מישור נגב ירושלם, כך כל ארצות עתידות להיות מישור נגב ירושלם.

טז כיוצא בדבר אתה אומ' ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל, היכן מצינו שניתנה מיכל לעדריאל המחולתי, והלא לא ניתנה אלא לפלטי בן ליש אשר מגלים, שנ' ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש אשר מגלים, אלא מקיש נשואי מרב לנשואי מיכל, מה נשואי מיכל לפלטי בן ליש בעבירה, אף נשואי מרב לעדריאל בעבירה היה.

יז שאלו תלמידיו את ר' יוסה היאך נשא דוד אחות אשתו, אמ' להן לאחר מיתת מרב נשאה.

יח ר' יהושע בן קרחה אומ' שלא היו קדושיו קדושין גמורין, [שנ' תנה את אשתי את מיכל אשר ארשתי לי וגו', כשם שלא היו קדושיו קדושין גמורין] כך לא היו נשואיו נישואין גמורין.

יט כת' אחד אומ' ואת חמשת בני מיכל וכת' אחד או' ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה, כיצד יתקיימו שני פסוקין הללו, אמור מעתה בניה של מירב היו, ילדה מירב, וגידלה אותן מיכל, ונקראו על שמה, שנ' ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי, ואומ' אלה תולדות אהרן ומשה.

פרק יב

א בשנת שלשים ושש למלכות אסא עלה בעשא מלך ישראל על יהודה ויבן את הרמה. איפשר לומ' כן, והלא אסא קבר את בעשא בשנת עשרים ושש למלכותו, מה ת"ל בשנת שלשים ושש, שנה שנתחתן שלמה במלך מצרים, נגד שלשים ושש שנה שנגזרה גזירה על מלכות בית דוד שתחלק, ובאחרונה עתידה שתחזור להם.

ב נגד שלשים ושש שנה שנגזרה גזירה על מלכי ארם שיהו שטנין על ישראל, ובאחרונה עתידין ליפול ביד בני דוד, לכך נאמ' בשנת שלשים ושש שנה למלכות אסא. וימת כדבר ה' אשר דבר אליהו וימלך יהורם תחתיו בשנת שתים ליהורם בן יהושפט מלך יהודה. אפשר לומר כן, והלא יהושפט מלך אחריו חמש שנים, אלא כיון שהלך יהושפט מלך יהודה עם אחאב מלך ישראל לרמות גלעד נגזרה גזירה על יהושפט ליהרג, שנ' ויהי כראות שרי הרכב את יהושפט וגו', ראוי היה ליהרג באותה שעה, אלא מלמד שבשכר זעקה תלה לו הכתו' שבע שנים, והיה מונן לבנו.

ג בן שלשים ושתים שנה יורם במלכו, ושמונה שנים מלך בירושלם, ובאחזיהו בנו מהו אומ' בן ארבעים ושתים שנה אחזיהו במלכו, ושנה אחת מלך בירושלם, ובמקום אחר הוא אומ' בן עשרים ושתים שנה אחזיהו במלכו, אמ' ר' יוסה וכי היאך איפשר לבן שיהא גדול מאביו שתי שנים, אלא כיון שהשיא אסא מלך יהודה את בתו של עמרי מלך ישראל ליהושפט בנו לאשה, נגזרה על מלכות בית דוד שתכלה עם בית אחאב, שנ' ומאלים היתה תבוסת אחזיהו וגו', ונפלו שניהם בו ביום זה עם זה.

ד כיוצא בו כולם נתיחסו בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל. איפשר לומ' כן, והלא עוזיהו קבר את ירבעם ועוד שלשה מלכים אחריו, אלא כל אותן עשרים וחמש שנה שהיה עזיה המלך מצורע יותם בנו על בית המלך שופט את עם הארץ.

ה עד שלא נגנז אליהו היתה רוח הקדש מרובה בישראל, שנ' ויאמר אליהו אל אלישע שב נא פה כי ה' שלחני בית אל, מהו אומ' ויצאו בני הנביאים אשר בבית אל וגומ', כי ה' שלחני יריחו, מהו או' ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו וגו', כי ה' שלחני הירדנה, מהו אומ' וחמשים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו מנגד מר' ושני' עמ' על הירדן, יכול מפני שהן מועטין, ת"ל וחמשים איש, יכול מפני שהן קטני', ת"ל ויאמרו אליו הידעת כי היום ה' לקח את אדוניך, אדונינו לא אמרו, אלא אדוניך, מלמד שכולם חביריו של אליהו היו, והיו שקולין כנגד אליהו. ומניין שנסתלקה מהן רוח הקדש, שנ' ויאמרו אליו הנא נא יש את עבדך חמשה אנשים בני חיל וגו', איפשר לבני אדם, אמש הוא אומ' הידעת כי היום ה' לקח את אדוניך, ועכשיו אומר ילכו ויבקשו את אדוניך, אלא מגיד שנסתלקה מהן רוח הקודש. ויפצרו בו עד בוש ויאמר שלחו, מה ת"ל עד בוש כדי מלמד שהיה בין שניהם. דבר אחר, מה ת"ל עד בוש, מלמד שנתבייש מהן, כדי שלא יאמרו אינו רוצה להקביל פני רבו.

ו כל זמן שהיה אלישע קיים לא היו גדודי ארם באין בגבול ישראל, שנ' ולא יספו גדודי ארם לבוא בארץ ישראל. משמת אלישע מהו או', וימת אלישע ויקברוהו וגדודי מואב יבאו בארץ בא שנה.

פרק יג

א משנבנה בית ראשון נגנז אהל מועד, ונגנזו עמו קרסיו קרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו, ואע"פ כן לא היו משתמשין אלא בשלחן שעשה משה, ומנורה שעשה משה. מנורה שעשה משה לא היתה צריכה שמן המשחה, שקדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. משנגנז ארון, נגנז עמו צנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן, שקדיה ופרחיה, וארגז שהשיבו פלשתים דרין לאלי ישראל. כולם היו בבית קדש הקדשים, ומשנגנז ארון נגנזו עמו דברים, ומי גנזו, יאשיהו המלך גנזו. מה ראה, כיון שראה כתו' בתורה יולך ה' אותך ואת מלכך וגו' פיקד ללוים וגנזוהו, שנ' ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדשים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה מלך ישראל אין להם משא בכתף, אמ' להם גנזו אותו שלא יגלה לבבל כשאר כל הכלים, שתחזירוהו למקומו, שנ' עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישר', מיד גנזו אותו הלוים. ר' ליעזר אומ' ארון גלה לבבל, שנ' לא יותר דבר אמר ה', ואין דבר אלא דברות שבו. ר' שמעון אומ' הרי הוא אומ' ולתשובות השנה שלח המלך נבוכדנצר ויביאהו בבלה עם

כלי חמדת בית ה', זה ארון. ר' יהודה בן לקיש או' ארון נגנז במקומו, שנ' ויאריכו הבדים ויראו וגו', ויהיו שם עד היום הזה.

ב משחרב בית המקדש הראשון בטלה מלוכה מבית דוד, ובטלו אורים ותומים, ופסקו ערי מגרש, שנ' ויאמר התרשתה להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים, כאדם שאומ' לחבירו עד שיחיו מתים, או עד שיבא אליהו.

ג משמתו נביאים האחרונים, חגי זכריה ומלאכי, פסקה רוח הקודש מישראל, ואע"פ כן היו משמיעין להן על בת קול. מעשה שנתכנסו חכמים לעליית בית גוריה ביריחו, ויצתה בת קול ואמרה להן יש כן אדם ביניכם שראוי לרוח הקדש, אלא שאין דורו זכיי לכך. נתנו עיניהם בהלל הזקן, וכשמת אמרו עליו, הא עניו, הא חסיד, תלמידו של עזרא.

ד שוב פעם אחת היו יושבין ביבנה ושמעו בת קול אומרת יש כאן אדם שראוי לרוח הקודש, אלא שאין הדור זכיי, ונתנו עיניהם בשמואל הקטן. בשעת מיתתו מה היו או', הא עניו, הא חסיד, תלמידו של הלל הזקן. אף הוא אומ' בשעת מיתתו, שמעון וישמעאל לקטלא, ושאר חברוהי לחרבא, ושאר עמא לביזה, ועקן רברבן יהויין לאחר דנא. בלשון ארמי אמרן. אף על ר' יהודה בן בבא התקינו שיהו אומ' עליו, הא עניו, הא חסיד, תלמידו של שמואל הקטן, אלא שנטרפה שעה.

ה יוחנן כהן גדול שמע דבר מבית קדש הקדשים, נצחון (מרא) טליא דאזלון לאגחא קרבא באנטכיא, וכתבו אותה שעה ואותו היום, וכיונו ואותה שעה היתה שנצחו.

ו שמעון הצדיק שמע דבר מבית קדש הקדשים, בטילת עבידתא די אמר סנאה לאיתאה להיכלא, ונהרג גסקלגס ובטלו גזרותיו, ובלשון ארמי שמע.

ז כל זמן שהיה שמעון הצדיק קיים היה נר מערבי תדיר. משמת, הלכו ומצאוהו שכבה. מיכן ואילך מוצאין אותו פעמים כבה פעמים דולק. כל זמן שהיה שמעון קיים היתה מערכה תדירה. כשמסדרין אותה בשחרית, היתה מתגברת והולכת כל היום כולו, והיו מקריבין עליה תמידין ומוספין ונסכיהן, ולא היו מוסיפין עליה אלא שני גיזרי עצים עם תמיד של בין הערביים, כדי לקיים מצות עצים בלבד, שנ' ובער עליה הכהן. משמת שמעון הצדיק תשש כחה של מערכה. כשמסדרין אותה בשחרית, לא היו נמנעין מלהוסיף עליה עצים כל היום כולו. כל זמן שהיה שמעון קיים ברכה נכנסת בשתי הלחם, ובלחם הפנים. שתי הלחם מתחלקות בעצרת לכהנים, ולחם הפנים ברגל לכל המשמרות לאנשי משמר. יש מהן שאוכלין ושובעין, ויש מהן שאוכלין ומותירין, ולא עלה ביד כל אחד ואחד אלא כזית. משמת שמעון הצדיק לא היתה ברכה נכנסת לא

בשתי הלחם ולא בלחם הפנים. הצנועין מושכין ידיהם, והגרגרנין חולקין ביניהן, ולא עלה ביד כל אחד ואחד אלא כפול.

ח מעשה בכהן אחד מצפורי שנטל חלקו וחלק חבירו, ואע"פ כן לא עלה בידו [אלא כפול], והיו קורין אותו בן החמסן עד היום. שנה שמת בה שמעון הצדיק אמ' להם בשנה זו אני מת. אמרו לו מניין אתה יודע. אמ' להם כל ימות הכפורים היה זקן אחד לובש לבנים ומתכסה לבנים נכנס עמי ויוצא עמי, שנה זו נכנס עמי ולא יצא. לאחר הרגל [חלה] שבעת ימים ומת. [משמת] שמעון הצדיק נמנעו אחיו מלברך בשם.

ט מעוררין, אלו הלוים, שאומ' על הדוכן עורה למה תישן ה'. אמ' להן רבן יוחנן בן זכיי, וכי יש שינה לפניו, והלא כבר נאמר הנה לא ינום ולא ישן, אלא כל זמן שישראל שרוין בצער ואומות העולם שרוין בשלוה, כביכול, עורה למה תישן.

י נוקפין, אלו שמכין את העגל בין קרניו, כדרך שמכין לע"ז, אמ' להן יוחנן כהן גדול, עד מתי אתם מאכילין את המזבח טריפות. עד ימיו היה פטיש מכה בירושלם בחולו של מועד. אף הוא גזר על הוודיי, וביטל את הדמיי. לפי ששלח לכל עיירות ישראל ומצאן שאין מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד, מעשר ראשון ומעשר שיני מקצתן מפרישין, ומקצתן אין מפרישין. [אמר] הואיל ותרומה גדולה עון מיתה, ותרומת מעשר עון טבל, יהא אדם קורא שם לתרומה ותרומת מעשר ונותנן לכהן, ומעשר שני מחללו על המעות, והשאר מעשר, מעשר עני, המוציא מחבירו עליו הראיה.

פרק יד

א רבן יוחנן בן זכיי אומ' משרבו הרצחנין, בטלה ערופה, לפי שאין עגלה ערופה באה אלא על הספק, עכשיו רבו ההורגין בגלוי.

ב משרבו המנאפין, פסקו מי מרים, לפי שאין מי מרים באין אלא על הספק, עכשיו כבר רבו הרואין בגלוי.

ג משרבו בעלי הנאה, בא חרון אף לעולם, ובטל כבוד תורה. משרבו לוחשי לחישות בבית דין, נתעוותו המעשים, ונתקלקלו הדינין, ופסקה השכינה מישראל.

ד משרבו רואין לפנים, בטל לא תכירו פנים במשפט, ופסק לא תגורו מפני איש, ופרקו מהן עול שמים, והמליכו עליהם עול בשר ודם.

ה משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים, רבה שוחד, והוטה משפט, והיו לאחור ולא לפנים, ועליהם נאמ' כעל בני שמואל ולא הלכו בניו בדרכיו וגו', וכי לקחו שוחד ומשפט הטו.

ו ר' מאיר אומ' חלקם שאלו בפיהם. ר' יהוד' אומ' מלאי הטילו על בעלי בתים. ר' עקיבא אומ' מתנות נטלו בזרוע. ר' יוסה או' קופה של מעשרות לקחו בזרוע. אע"פ שלא קלל עלי את שמואל אלא על תניי, ראה היאך דבקה בו.

ז משרבו מקבל אני טובתך, ומחזיק אני טובתך, רבו איש הישר בעיניו יעשה, וסרחה כל המלכות כולה, ואזלא ונזלא, ומשרבו איש הישר בעיניו יעשה, שפלים הגבהו וגבוהים השפלו, סרחה כל המלכות כולה, אזלא ונזלא. משרבו צרי עין וטורפי טרף, הן הן שופכי דמים, רבו אומצי הלב, וכל אחד ואחד קופץ ידו, ועברו על מה שכתו' בתורה השמר לך פן יהיה דבר וגו'.

ח משרבו מושכי הרוק, נתמעטו התלמידים, ובטל כבוד תורה. משרבו אחרי בצע לבם הולך, רבו האומרים לרע טוב ולטוב רע. משרבו האומרים לרע טוב ולטוב רע, נתמלא כל העולם כולו הוי הוי. משרבו היהירים, התחילו בנות ישראל לינשא ליהירים, לפי שבדורנו אין רואין אלא לפנים.

ט משרבו נטויות גרון ומסקרות עינים, רבו מים מרים, אלא שפסקו. משרבו זחוחי הלב, רבו מחלוקות בישראל, והן הן שופכי דמים. משרבו מקבלי מתנות, נתמעטו ימים ונתקצרו שנים. משרבו תלמידי שמיי והלל שלא שמשו כל צרכן, הרבו מחלוקות בישראל, ונעשו שתי תורות.

י משרבו מקבלי צדקה מן הגוים, כביכול, שהתחילו גוים להתמעט וישראל להתרומם, איפכא, אין נוה בעולם לישראל.

פרק טו

א משחרב בית המקדש, בטל שמיר ונופת צופים. אמ' ר' יודה מה טיבו של שמיר זה, בריה היתה מששת ימי בראשית, כשנותנין [אותו] על גבי אבנים, ועל גבי קורות, מתפתחות לפניו כלוחי פינקס. ולא עוד אלא כשנותנין אותו על גבי ברזל, הוא בוקע ויורד מלפניו, ואין כל דבר יכול לעמוד בו. כיצד עושין (אמ') לו, כורכין אותו במוכין של צמר, ונותנין אותו לתוך טנא של עופרת מלא סובין של שעורין. ובו בנה שלמה את בית המקדש, שנ' ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל וגו' דברי ר' יהודה. ר' נחמיה או' מגוררות במגרה היו מבחוץ, שנ' כל אלה אבנים יקרות במדת גזית מגוררות במגירה מבית ומחוץ, מה ת"ל מבית ומחוץ, בבית לא היו נשמעין, אלא מתקנין אותן מבחוץ, ומכניסין אותן לפנים. אמ' ר' נראין דברי ר' יהודה באבני מקדש, ודברי ר' נחמיה באבני ביתו.

ב אמ' רבן שמעו' בן גמליאל תדע שנתאררו טללים, שבראשונה כשהיה טל יורד על גבי תבן ועל גבי הקש היה מלבין, שנ' והנה על פני המדבר דק מחספס, עכשיו משחיר. בראשונה כל עיר שהיו טלליה רבים מחברותיה, פירותיה היו מרובין, עכשיו ממועטין. רבן שמעון בן גמליאל אומ' משם ר' יהושע מיום שחרב בית המקדש, אין יום שאין בו קללה, ולא ירד טל לברכה, ונוטל טעם פירות, וראשון ראשון עומד. ר' יוסה או' אף נוטל שומן פירות. ר' שמעון בן לעזר אומ' טהרה נטלה את הטעם ואת הריח. מעשרות נטלו את השמן ואת הדגן.

ג משמת ר' ליעזר, בטל כבוד תורה. משמת ר' יהושע, בטלו אנשי עצה, ופסקה מחשבה מישראל. משמת ר' עקיבה, בטלו זרועי תורה, ופסקו מעינות חכמה. משמת ר' לעזר בן עזריה, בטלה עטרת חכמי', שעטרת חכמי' עשרם.

ד משמת בן עזאי, בטלו השקדנין.

ה משמת בן זומא, בטלו הדרשנין. משמת ר' חנינא בן דוסא, בטלו אנשי מעשה מישראל. משמת אבא יוסי בן קטנית איש קטנתה, נתקטנה חסידות מישראל. למה נקרא שמו איש [קטנתא, שהוא] קוטנה של חסידות. משמת רבן שמעון בן גמליאל, בא גוביי, ורבו צרות. משמת ר' נכפלו צרות.

ו רבן שמעון בן גמלי' או' אין לך כל צרה וצרה שבאה על הציבור שאין בית דין מבטלין שמחה כנגדה.

ז משבטלה סנדרי, בטל שיר מבית המשתאות. וכי מה היתה סנהדרין מועלת להן לישראל, אלא לענין שנ' ואם העלם יעלימו עם הארץ וגו'. בראשונה כשהיה אדם חוטא כשהיה סנדרי קיימת, נפרעין ממנו. עכשיו, ממנו ומקרוביו, שנ' ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו וגו'. משלו משל, למה הדבר דומה, לאחד שסרח בעיר, ומסרוהו לרצען וריצעו, היה קשה מן הרוצען, מסרוהו לבעל זמורה וחבטו, היה קשה מבעל זמורה, מסרוהו לקטרון וחבשו, והיה קשה מקטרון, מסרוהו לשלטון והטילו בקמין, אף כך ישר' צרות האחרונות משכחות את הראשונות.

ח בפולמוס של אספסינוס גזרו על עטרות חתנים. ואילו הן עטרות חתנים, של מלח ושל גפרית, אבל של ורד ושל הדס התירו. בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות. אילו הן עטרות כלות, אילו זהוריות מזוהבות, אבל יוצאה היא בכיפה של מלח בבית. ושלא ילמד אדם את בנו יונית. התירו להם לבית רבן גמליאל ללמד את בניהם יונית, מפני שהן קרובין למלכות.

ט ושלא לסוד את ביתו בסיד, בביצת הסיד. אם עירב בו תבן, או חול, מותר. ר' יהודה או' עירב בו חול הרי זה טרכי סיד, ואסור. אם עירב בו תבן, מותר. פולמוס האחרון גזרו על חופת חתנים. אילו הן חופת חתנים, אלו של זהב, אבל עושה הוא אפיפירות ותולה בה כל מה שירצה. ושלא תצא כלה באפיריון בתוך העיר, ורבותינו התירו שתצא כלה באפריון בתוך העיר. אף על פלטון גזר ר' יהודה בן בבא, ולא הודו לו חכמים.

י אמ' ר' ישמעאל מיום שחרב בית המקדש, דין הוא שלא לאכל בשר, ושלא לשתות יין, אלא שאין בית דין גוזרין על הצבור דברים שאין יכולין לעמוד בהן. הוא היה אומ' הואיל ועוקרין את התורה מבינותינו, נגזר על העולם שהוא שמם, שלא לישא אשה, ושלא להוליד בנים, ושלא להקים שבוע בן, עד שלא שיכלה זרעו של אברהם מאליו. אמרו לו מוטב להן לצבור שיהו שוגגין, ואל יהו מזידין.

יא משחרב הבית האחרון, רבו פרושין בישראל, שלא היו אוכלין בשר, ולא שותין יין. ניטפל להן ר' יהושע, אמ' להן, בניי, מפני מה אין אתם אוכלין בשר. אמרו לו נאכל בשר, שבכל יום היה תמיד קרב לגבי מזבח, ועכשיו בטל. אמ' להן לא נאכל. ומפני מה אין אתם שותין יין, אמרו לו יין נשתה, שבכל יום היה מתנסך על גבי המזבח, ועכשיו בטל, אמ' להם לא נשתה. אמ' להם אם כן לחם לא נאכל, שממנו היו מביאין שתי הלחם ולחם הפנים, מים לא נשתה, שמהן היו מנסכין מים בהג, תאנים וענבים לא נאכל, שמהם היו מביאין בכורים בעצרת. שתקו.

יב אמ' להם, בניי, להתאבל יותר מדיי אי איפשר, ושלא להתאבל אי איפשר, אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט, זכר לירושלם.

יג עושה אדם צרכי סעודה ומשייר דבר מועט, זכר לירושלם.

יד עושה אשה תכשיטין ומשיירת דבר מועט, זכר לירושלם, שנ' אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי וגו'.

טו וכל המתאבלים עליה בעולם הזה שמחים עמה לעולם הבא, שנ' שמחו את ירושלם וגילו בה כל אוהביה וגו'.

סליק פירקא

וסליקא מסכת סוטה